

Bepillantás az előzetes letartóztatás hétköznapjaiba

A Fővárosi Bv. Intézet fő profilja az előzetes letartóztatás végrehajtása. A befogadóképességet, a forgalmat, valamint a személyi állomány létszámát tekintve ez a legnagyobb ilyen jellegű intézet. Normál körülmények között 1250 elítéltet tudunk befogadni, tavaly átlagosan 1103 fogvatartottunk volt. (Vagyis 10 114 elítéltet fogadtunk be, 1945 fogvatartottat szabadítottunk 17 702 embert állítottunk elő és 8713 személy szállítását oldottuk meg.) Illetékességünk a fővárosra és Pest megye kétharmadára terjed ki. 23 ügyészséggel, 16 bírósággal, az Orvosszakértői Intézettel és valamennyi kerületi, illetve városi rendőrkapitánysággal kapcsolatban állunk. Feladatainkat közel 350 fős testülettel oldjuk meg.

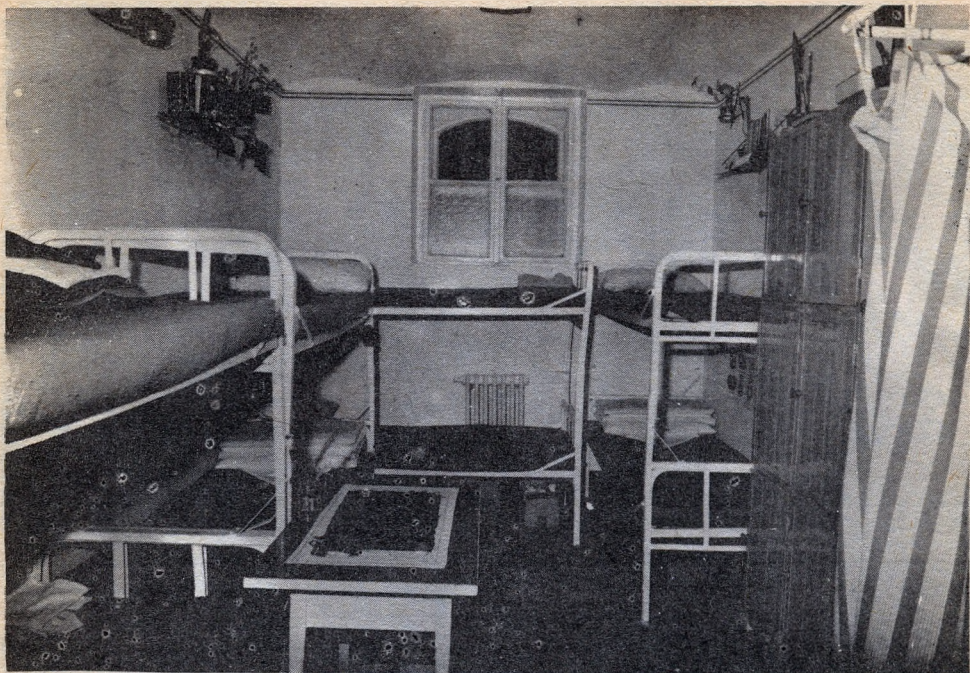
A fenti számadatokból már sejteni lehet, hogy az előzetes letartóztatás foganatosítása során nemegyszer kerülünk olyan helyzetbe, melyet nem könnyű megoldani, mely nincs jogszabályilag rendezve. Az alábbiakban a végrehajtás kisebb-nagyobb gondjaiból kívánok néhányat a nyilvánosság elé tárni.

1. Úgy hiszem, valamennyi előzetes letartóztatást végrehajtó intézetben gondot okoz a tisztasági csomagok befogadása, kiadása. Az, hogy a szennyest tartalmazó csomagokat miképp küldjék haza, illetve miképp mossák ki a zárkákban az elítéltek koszos ruháikat. A jogszabályok konkrétan nem határozzák meg, hogy a fogvatartottak milyen sűrűséggel kérhetnek be hozzátartozóiktól tiszta ruhát, illetve tisztálkodási szereket tartalmazó csomagot. Nincs előírva ezek súlyhatára sem.

Általában kéthetente vagy havonta egy alkalommal engedélyezik az intézetek az ilyen jellegű csomagok bejuttatását. Mi az utóbbi megoldást, gyakoriságot választottuk. Szerencsénkre — ezt kell mondanom —, a fogvatartottak többsége nem él ezzel a lehetőséggel, mert különösen az anyagi főfelügyelőknek naponta 40–50 csomagot kellene átvizsgálniuk. S akkor még nem beszéltünk az élelmiszercsomagok ellenőrzéséről és a körletek anyagi ellátásáról!

Az elhasználódott, bepiszkolódott ruhaneműk összecsomagolása és postára adása is nehézkeds dolog. Sokat segítene rajtuk, ha a beszélőre érkező hozzátartozónak átadhatnánk a csomagot, természetesen csak akkor, ha a csomag címzettje azonos a látogatóval.

Sok vita forrása a fehérenemű zárkán belüli mosása, szárítása. A célszerűség azt diktálja, hogy apróbb, gyakori váltást igénylő ruhadarabjaikat az elítéltek maguk mossák ki. Csakhogy a higiénia, a tisztaság kívánalma az egységes zárkarend követelményébe ütközik. Ha a zárkába lépő azt látja, hogy az ágyak vasvázán, a radiátorokon és másutt alsónadrágok, trikók, zoknik száradnak, máris kész az elmarasztaló ítélet. Holott a látvány mögött húzódó szükséglet érték, azt becsülnünk és ösztönöznünk kellene.

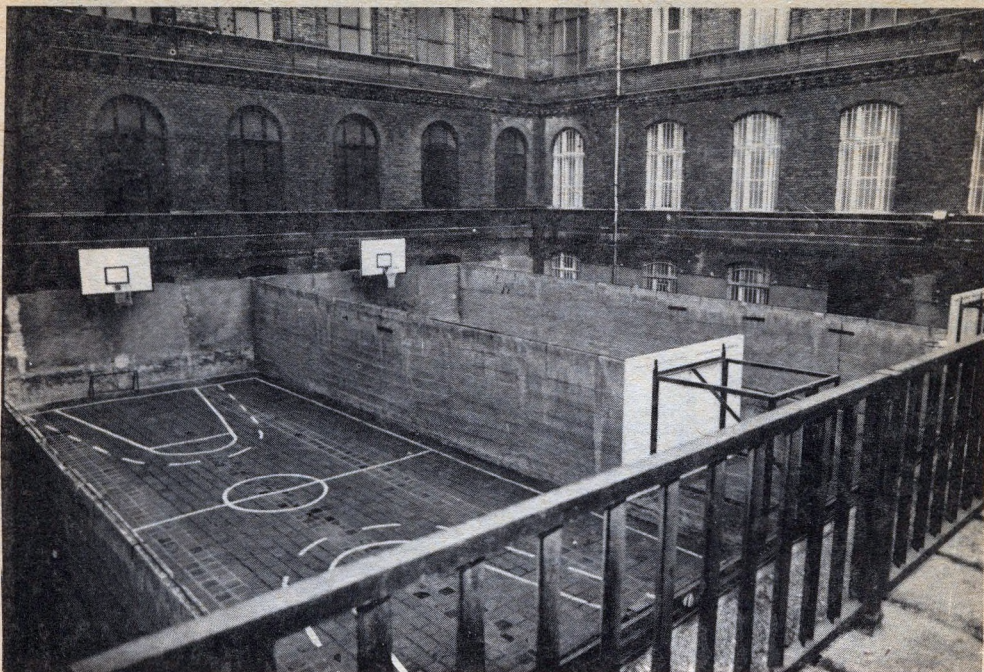
A dolgozó előzetesek zárkája

Jó lenne, ha az intézetek ki tudnának alakítani mosógéppel, centrifugával berendezett helyiségeket. Nem tartom kivitelezhetetlennek az olcsóbb szárítógépek bevezetését sem. De minimum minden zárkába be kellene tenni egy szétnyitható szárítóállványt. Sok bü-dolgozó szemében még ma is szentségtörésnek számít, ha valaki helyesli, hogy az elítéltek is kapjanak hajszárítót. Miután intézetünk felelős a fogvatartottak egészségi állapotáért is, úgy érzem, e nézetek konzervatizmusát különösebben nem kell taglalni.

Intézetünk – az anyagi lehetőségek szűkössége miatt – a higiénia terén csak annyit ért el, hogy a börtönfokozatú elítéltek számára hajszárítót, a női fogvatartottnak pedig a hajszárítón túl ruhaszárító állványt szerzett be. A nők egyébként kaptak még centrifugát is.

2. Az előzetesen letartóztatottak saját ruhájukat viselik az intézetekben. A befogadás során a zárkába vihető polgári öltözet nincs nyilvántartásba véve. Nem készül lista a tisztasági csomagban érkezett ruhaneműkről sem. Lényegében nem tudjuk, hogy kinél milyen ruhaféleség van. Ez akkor okoz gondot, ha a fogvatartott jelzi, hogy eltűnt ez vagy az – természetesen mindig a legértékesebb ruhadarabja. A felügyelők akármilyen odaadón dolgoznak, ilyesmi előfordul.

A kérdés az, vajon a büntetésvégrehajtás felelősségre vonható-e ezért? Magyarul, kell ilyenkor kártérítést fizetnünk? A fogvatartott a gondjainkra van bízva, felelünk életéért, testi épségéért, s talán ingóságaiért is. Nehezen tudunk olyan feltételeket teremteni, amelyben csökkenne felelősségünk. Volt olyan esetünk is, amikor a fogvatartott előbb eladta a bőrdzsekijét, aztán bejelentette annak eltűnését. Bizony sokat kínlódtunk, mire ezt kiderítettük.

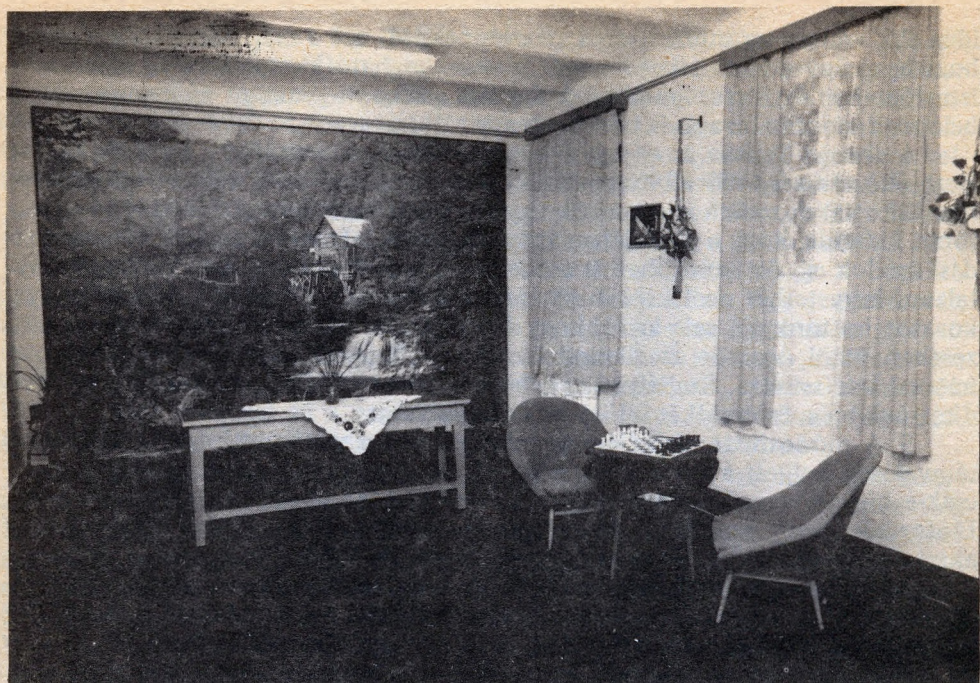
Sétáló- és sportudvar a „Markó”-ban

Nem tartanám jó megoldásnak, ha az elítélt ruháit, esetleg értékeesebb tárgyait is nyilvántartanak az intézetek. Ez hatalmas adminisztrációt róna ránk, és még így is ki lennénk szolgáltatva ötleteiknek. Inkább azt kellene miharabb tisztáznunk, hogy felelünk-e a nyilvántartásba nem vett tárgyakért. Egyúttal érdemes lenne fémből készült, biztonsági zárral működő öltözőszekrényeket rendszeresíteni a zárakban. Így az előzetesek kulturáltabban tudnák elhelyezni ruháikat és személyes tárgyait, ugyanakkor növelhetnék azok megóvása és megőrzése iránti felelősségüket.

3. Ritkán, de előfordul, hogy az előzetesen letartóztatott nem magyar állampolgár. Legtöbbször az ilyen fogvatartott a szomszédos, illetve valamely arab országból kerül hozzánk. Természetesen tiszta ruhára nekik is joguk van. De mivel hozzátartozóik külföldiek, ők súlyos és értékes csomagokat kapnak. Ezek nemritkán vámkötelesek.

Ha az előzetesnek nincs elég pénze a letéti számláján, nincs elég valutája a bankban, azaz nem tudja kifizetni a vámot, akkor nekünk kell valamiképp elsimítani a dolgot. Nemrég az osztrák állampolgárnak 2000 Ft vámot kellett volna fizetnie beérkezett három csomagjáért. Kiderült, nincs pénze. Kénytelenek voltunk a vám- és pénzügyőrségtől tartozása elengedését kérni. „Nem precedens jelleggel” – a 39/1976 PM–KkM sz. együttes rendelet 1010. § (2) bek. alapján – helyt adtak kérelmünknek, de a vámkezelés díját meg kellett fizetnünk.

4. Az előzetes letartóztatás végrehajtása során többször kerülünk olyan szituációba, amikor nem találjuk az adott helyzet megfelelő szabályozását vagy amikor a racionalitás, a rugalmasság, esetleg a kényszerűség azt kívánja, hogy eltérjünk az előírásoktól. A végrehajtás során pl. kényes terület a büntársak

Helyiség a közösségi foglalkozások számára

elkülönítése. A fogvatartott elhelyezésénél, a sétánál, a belső mozgatásnál ez nem megoldhatatlan feladat, de a szállításnál majdnem minden esetben az. Hiába ültetjük az egyik elítéltet az autóbusz első ülésére, a másikat pedig a hátsóra, hiába van köztük választólemez, hiába van őr a közelükben a bűntársak, sajnos, szót tudnak váltani egymással.

Az őrnek sok választása nincs. Vagy kiállítja a fegyelmi lapot, jelenti az ügyésznek, a bírónak, hogy miről beszéltek a bűntársak, vagy hallgat, hogy munkáját, s ezen keresztül intézetének tevékenységét ne ítéljék meg negatívan. Elvben létezik egy harmadik variáció is, nevezetesen, hogy minden bűntársat külön szállítunk. De hát ez elég abszurd ötlet. Pl. 6–8 fős bűnbandát ugyannyi gépjárművel szállítani? Nonszensz.

Elvárják az intézetektől, hogy gondoskodjanak az előzetesen letartóztatottak kulturált hajviseletéről. (Kivételt képez az az eset, amikor az előzetes valamilyen korlátozó tilalom alatt áll.) Vagyis rendszeresen vágatni kell a fogvatartottak haját. Problémát okoz, ha egy külföldi útlevelében, illetve egy magyar személyi igazolványában levő kép hosszú hajjal, esetleg szakállal ábrázolja az előzetesen letartóztatottat. Miután ezeknek az embereknek a szabadlábba helyezése elvileg bármikor megtörténhet, célszerű eltekinteni a kötelező hajnyírás, szakáll-leborotválás műveletétől.

A nem magyar anyanyelvű előzeteseket általában olyan ügyvédek védik, akik nem beszélnek a védenc anyanyelvén, tehát tolmácsra van szükségük. Hivatásos tolmácsot, ráadásul olyant, aki akkor ér rá, amikor az ügyvéd szeretné, nehéz találni. Ezért gyakran olyan személyeket alkalmaznak, akik nem tolmácsok, „csak” beszélnek és értik az adott nyelvet. E megoldás bonyodalmakat

idéz elő, amikor az intézet területére lépnek. Mi azt a megoldást választottuk, hogy ha az ügyvéddel érkező személy nem hozható kapcsolatba az előzetesen letartóztatottal, illetve annak bűnügyével, akkor ugyanúgy engedélyezzük a belépését, mintha hivatásos tolmács lenne.

A szabályok arra az esetre is meghatározzák a teendőket, ha a befogadás alatt álló személy élő állattal jelenik meg. A minap pl. a piacon elfogtak és beszállítottak hozzánk a rendőrök egy körözött személyt. A befogadási eljárás során kiderült, hogy a táskájában kakas lapul. A lehetséges és szabályos megoldási módok egyike sem jöhetett szóba, mert hozzátartozója nem volt, és aránytalanul nagy terhet nem kívántunk ráronni: Ezért „közös megegyezéssel” nyilatkozatot irattunk alá vele arról, hogy hozzájárul a kakas levágásához és megfőzéséhez. Majd, amikor az elkészített kakast elfogyasztotta, tevékenységét aláírásával hitelesítette. Szabálytalan módon jártunk el? Igen, de senkit sem rövidítettünk meg, és mindkét fél így járt a legjobban.

5. A módosított családjogi törvény szerint a válásoknál; az ún. békéltető tárgyalások helyett a bíróság ma már a feleket hallgatja meg. E meghallgatáson csak a bíró, a jegyzőkönyvvezető és a válni készülő házastársak lehetnek jelen. Előfordult, hogy egy ilyen meghallgatásra előállított előzetes mellől a bíró ki akarta küldeni az őrt, de miután azt kötötte az eligazításon kapott utasítás továbbá, mert az adott helyiséget egyedül nem tudta volna biztonságosan őrizni – megtagadta a bírói rendelkezés végrehajtását. A bíró viszont ragaszkodva a törvény előírásához, nem volt hajlandó lefolytatni a meghallgatást.

Hozzá tartozik az igazsághoz, hogy sem a bíróság, sem a bv-intézet nem volt ilyen szituációkra felkészülve. Végül az illetékes bíróság elnökével, aki az őr döntésének jogszerűségét is elismerte, megegyezésre jutottunk. A jövőben vagy olyan helyiségekben fogják a meghallgatásokat a bíróságokon lefolytatni, amelyek megfelelnek a biztonsági követelményeknek, vagy kiszállnak a bv-intézetbe, ahol viszont mi garantáljuk a másik fél zavartalan belépését az intézet területére és biztosítunk helyiséget a meghallgatás számára.

6. Az egyik budapesti bíróság meghökkenítő állásponttal rukkolt elő. Eszerint a bíró, ha indokoltnak tartja, kiküldheti az őrt a tárgyalóteremből, ha szabadlábba helyezi az előzetest, akkor az őr még vezetőbilincset sem alkalmazhat, sőt, ha a szabadlábba helyezett nem akar, akkor nem köteles visszamenni a bv-intézetbe sem.

Az ügy tisztázása során az volt a véleményünk, hogy az előzetes letartóztatásban levők kizárólag őri kíséret mellett állíthatók bíróság elé. A büntető-eljárásjogi törvénynek a tárgyalás vezetésére és rendjének fenntartására vonatkozó szabályai (lásd a 188–191. §-okat!) elvileg nem zárják ki azt a lehetőséget, hogy akár az őr is kiküldhető a tárgyalóteremből, de csak akkor, ha megzavarja a rendet. Ez azonban már nem az alaphelyzet, itt az őr fegyelemsértéséről van szó.

Felmerülhet még indokként a tárgyalás nyilvánosságával összefüggő szabály alkalmazása. Eszerint a bíróság határozattal kizárhatja a nyilvánosságot, ha ez államtitok vagy szolgálati titok megőrzése végett szükségessé válik. Szerintünk e szabály nem támasztja alá az őr eltávolítását, mert az esküt tett a titokvédelemre. Az ügyész utasítására az őr köteles elhagyni a helyiséget, de az ügyészségen jobb a biztonsági feltételek, mint a tárgyalóteremben. (Lásd a Biztonsági Szabályzat 162. § (1) bekezdés 4. pontja és a (2) bekezdést!)

Az előzetesen letartóztatott szabadlábba helyezéséről a bírói szakban már a bíróság dönt. Álláspontunk szerint azonban ezt a döntést a büntetésvégre-

hajtás foganatosítja, ezért úgy véljük, mindig le kell folytatni az ún. szabadítási eljárást. Ennek keretében a szabaduló fogvatartott leadja a befogadáskor kapott felszerelési tárgyait, mi pedig kiadjuk neki letétjét, pénzét és a szabadítását igazoló okmányt. A fogvatartottnak sem érdeke, hogy mindez elmaradjon, mert az említett dokumentum, illetve személyi igazolvány nélkül bármikor kellemetlen szituációba kerülhet. És minek hendikeppel kezdeni a szabad életet?

A bíró által kimondott döntés és a tényleges szabadlábra kerülés között általában eltelik kb. 2 óra. (Itt meg kell jegyeznem, hogy a Szakutasítás 122. § (2) bekezdését a cikk írásakor még senki sem módosította, de a Legfőbb Ügyészség kérésére az Országos Parancsnokság körlevélben úgy rendelkezett, hogy a szabadlábra helyezéseket – bármi az indoka és az értesítés az intézethez bármely időpontban érkezik – azonnal végre kell hajtani.) Véleményem szerint a szabadlábra helyezés nem történhet a bíróságról, csak az intézetből. Ahogy a bíró utasítást ad a parancsnoknak az előzetes letartóztatás foganatosítására, úgy utasítást kell adnia a szabadítási eljárás lefolytatására is.

Természetesen a szabadlábra helyezett fogvatartottal szemben már kényserítő eszköz nem alkalmazható, ha nem akar visszajönni a bv-intézetbe. (Lásd a Biztonsági Szabályzat 239. § (1) bekezdését!) Hiszen a bírói végzéssel megszűnik a biztonsági okból alkalmazott bilincselés jogalapja. Ma egyetlen jó megoldás van, ha a szabadlábra helyezett önként visszajön az intézetbe „leszereelni”. Eddig még mindenki visszajött, senkit sem kellett órákon át győzködni. De sajnos bármikor előfordulhat, hogy a szabaduló még két óra erejéig sem hajlandó a bíróságról visszamenni a bv-intézetbe. Ez esetben tehetetlenek vagyunk...

Az előzetes letartóztatással kapcsolatos gondok közül csupán néhányat emeltem ki. Jó lenne, ha ez ügyben mások is véleményt nyilvánítanának, mert biztosan akadnak olyan esetmegoldások, amelyekből valamennyien profitálhatunk.

Dr. Németh Gyula